

Erkenleden

- en möjlig vandrings- och paddlingsled genom unik vildmark

Norrtälje Naturcentrum
Slutrapport 2018

NORRTÄLJE
KOMMUN

NORRTÄLJE
NATURCENTRUM

Sammanfattning

Sjön Erken och dess omgivande natur är av unikt slag och det är inte en tillfällighet att väldigt många av områdets skogsbetsånd ombildats till naturreservat. Både sjö, naturreservat och annan omgivande natur är idag dåligt besökt vilket gav oss skäl att undersöka möjligheten att utveckla det rörliga friluftslivet i området. Vi har i förstudien tittat på geografiska betingelser, naturvärden och framkomlighet. Vi har även försökt få överblick över det befintliga idag i form av näringsverksamhet, service och aktiviteter. Med hjälp av referensprojekt har vi undersökt vilka tänkbara utvecklingsmöjligheter som finns i området då det kommer till naturturism, med fokus på vad som skulle kunna gynna den lokala näringsverksamheten.

I projektets slutfas gjorde vi en djupdykning i berörda aktörers inställning till projektet och har med hjälp av framför allt ett mycket välbesökt informationsmöte lyckats bilda oss en förhoppningsvis ganska rättvis bild av hur våra idéer om en kombinerad vandrings- och paddlingsled tagits emot bland berörda aktörer. Under informationsmötet fick mötesdeltagarna bland annat fysiskt placera sig själva på en imaginär skala från 1 till 10 där 1 representerade stark negativ inställning och 10 starkt positiv. Övningen med den imaginära skalan är en tydlig illustration över hur olika vårt initiativ tagits emot och fördelningen över skalan säger en hel del om den komplexitet projektet besitter.

Några alldeles tydliga resultat eller besked kan vi egentligen inte presentera i denna slutrapport men vi kan i någon mån beskriva en komplex situation och lite förslag på hur arbetet kan fortsätta, även om Norrtälje Naturcentrum (NNC) i och med den avslutade förstudien troligtvis inte kommer att vara drivande när det gäller den s.k. Erkenleden. Förutom mer allmänna lärdomar om höga krav på kommunikationsformer samt längre tidsperspektiv i genomförande av projekt av det här slaget har vi dragit slutsatsen att NNC i ett eventuellt fortsatt arbete med Erkenleden kanske inte ska agera projektägare utan snarare utgöra ett stöd till lokala aktörer som driver frågan.

Vi har även lärt oss att en avgörande aspekt har varit att många av de berörda fastighetsägarna är besvikna på myndigheter som länsstyrelsen och Skogsstyrelsen. Här har vi både identifierat en konflikt aktörer emellan och en möjlig målkonflikt inom själva myndigheterna. För att i arbetet med en eventuell Erkenled i framtiden få till fungerande kommunikation och samarbeten kan det vara en god idé att ta en närmare titt på områdets historik och relationer mellan framför allt fastighetsägare och myndigheter.

Oavsett historiken får man inte glömma att länsstyrelsen i Stockholms län har haft en viktig roll i genomförandet av denna förstudie, och skulle få en mycket betydelsefull funktion i det framtida arbetet med friluftsliv och tillgänglighet runt Erken. Vi gör till sist ett försök att lyfta fram den pedagogiska potentialen i att tillgängliggöra naturen. Flera fastighetsägare uttrycker en oro inför besökares brist på förståelse för lantbruk och fiske. Vi tänker att om allmänheten har ett behov av kunskap skulle det behovet kunna utgöra affärsmöjligheter för lokala entreprenörer - pedagogiska aktiviteter i naturen skulle både öka människors kunskapsnivå och möjliggöra marknadsföring av de värden gröna näringar kan tillföra samhället!

Innehållsförteckning

Erkenleden

Bakgrund

- Höga värden men få besökare s.4-5

Metod s.5

Resultat

- Fastigheter, reservat och information till fastighetsägare s.6
- Naturturism och andra affärsmöjligheter s.7-8
- Naturvärden och framkomlighet s.8-16
- Juridik, kostnader och huvudmannaskap s.16
- Informationsmötet s.17-21

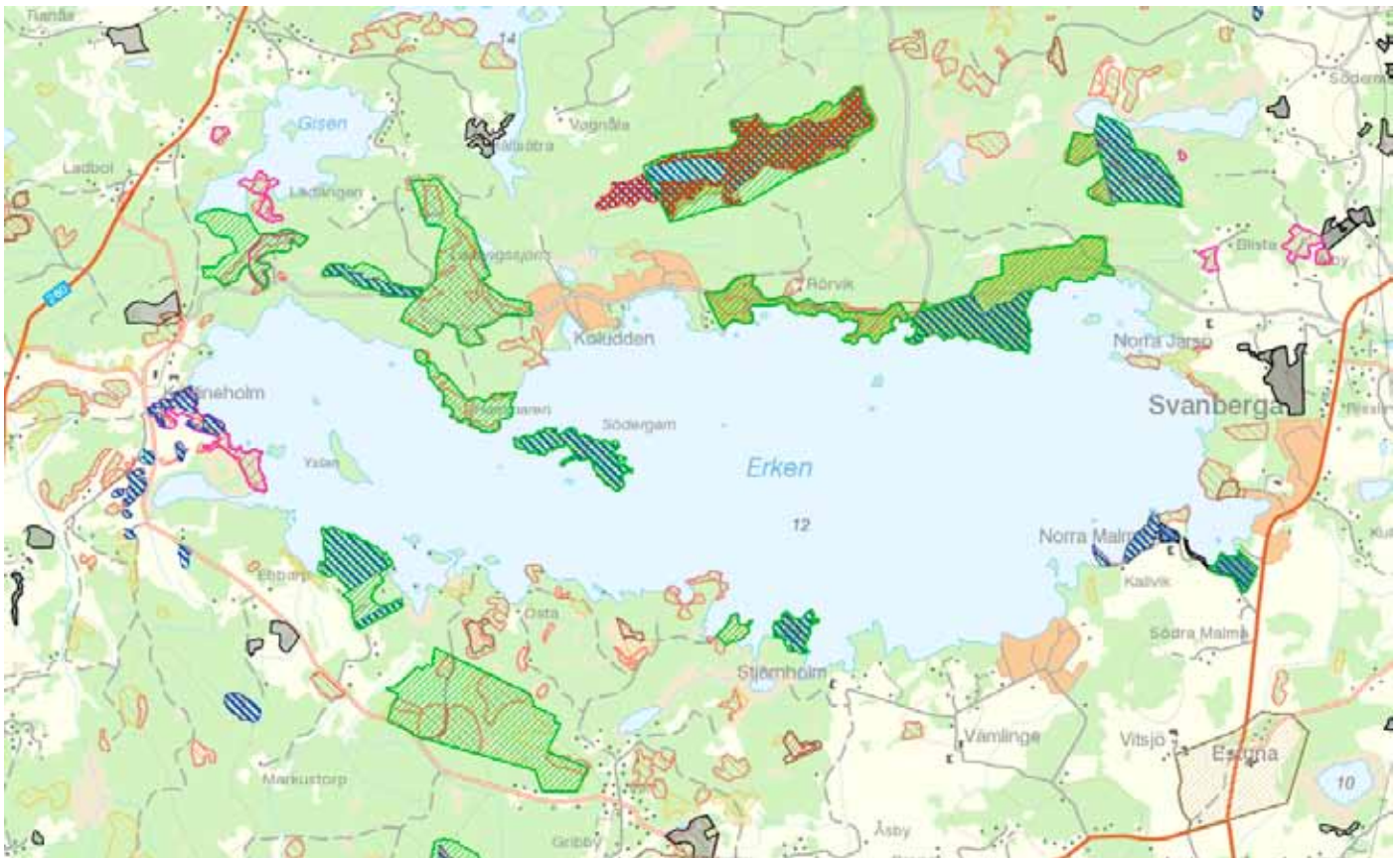
Diskussion s. 21-22

Bakgrund

Höga värden men få besökare

Sjön Erken i Norrtälje kommun tillhör länets största sjöar och kringgärdas av värdefull skog och kulturmark. Trots att området innehåller en mängd naturpärlor och är centralt beläget i Norrtälje kommun är det relativt okänt och lite besökt. Det finns en väldig potential i att binda ihop naturpärlorna med t.ex. en vandringsled och varför inte en parallell paddlingsled runt sjön. Leder av det slaget skulle skapa en helhet som gör det lätt för besökare att hitta dit och marknadsföringsmässigt skulle den unika naturen och konceptet med parallella leder för olika färdmedel ha stora fördelar.

I Norrtälje kommuns landsbygdsprogram finns en del av landsbygdens och kommuninvånarnas behov identifierade och en kombinerad vandrings- och paddlingsled runt Erken skulle kunna tillgodose många av dessa. Enligt landsbygdsprogrammet ska vi inom kommunen *"Arbeta aktivt för att skapa förutsättningar för ytterligare utveckling av landsbygds- och skärgårdsturismen"* och *"Synliggöra behovet av den infrastruktur som krävs för att genom förbättringar öka besök och antal gästnätter på landsbygden"*. För detta efterlyser man *"förslag till fler cykel-, rid-, kanot- och vandringsleder och hur fler stråk, exempelvis längs vattendrag, kan skapas och underhållas"* och *synliggörande av "specifika kvaliteter av natur- och kulturvärden"*.

Överblick av naturvärden runt Erken i form av naturreservat, Natura 2000-områden, skogliga skyddsområden, ängs- och betesmarker m.m.. För detaljerad information om enskilda objekt och skyddsformer, se www.skyddadnatur.naturvardsverket.se!

Norrtälje Naturcentrum har sedan en tid tillbaka betraktat just tillgängliggörandet av naturen runt Erken som en mycket angelägen fråga med utgångspunkt bland annat i nämnda formuleringar i kommunens landsbygdsprogram. Vår bedömning har från början varit att för kommunens invånare skulle leder av det slag vi föreslår bidra med helt nya möjligheter när det kommer till naturupplevelser, motionsmöjligheter, naturpedagogik, samt besöksnäring inom naturturism och andra former av entreprenörskap.

Ett första initiativ i ett projekt av det här slaget är att göra en förstudie, och det är av största vikt att man tar ett större grepp från början för att på ett någorlunda rättvist sätt kunna återspegla bilden av verkligheten. NNC har därför bjudit in berörda aktörer av många olika slag för att få ta del av så många perspektiv som möjligt. De resurser vi uppbadade för denna förstudie har från projektets början bedömts vara tillräckligt stora för att tillgodose tillräckligt många människors behov och bedömts skapa förutsättningar för en i många avseenden demokratisk process.

Metod

Förstudien hade från början till syfte att kartlägga en del detaljer som tidigt tappade sin relevans när vi började få inblick i projektet. Vår första uppgift blev därför att snabbt anpassa våra frågeställningar till rådande förutsättningar. Exempelvis blev det aldrig aktuellt att inom ramarna för förstudien gå in på geografiska detaljer avseende leddragning, detta för att undvika att skapa ytterligare oro bland fastighetsägare i området. I och med att vi utelämnat det momentet har det heller aldrig blivit aktuellt att ägna arbete åt den paddlingsled som var tänkt att kombineras med vandringsleden. Här listar vi de huvudsakliga momenten som vi arbetat med i förstudien:

1. Göra en geografisk avgränsning av berört område och identifiering av markägare inom området som i första hand kunde tänkas beröras av projektet direkt. Informera markägarna om projektet.
2. Titta på vilka näringar knutna till turism som idag finns i området samt undersöka möjliga utsikter för affärsmöjligheter genom att titta på jämförbara projekt i andra delar av landet.
3. Skapa en överskådlig bild av naturvärden och framkomlighet, samt titta på möjligheterna att koppla tänkta leder till befintlig infrastruktur för vandring, paddling, cykling och ridning.
4. Undersöka juridiska förutsättningar, frågor kring huvudmannaskap för leden och kostnader förknippade med anläggning och underhåll.
5. Planera för-, bjuda in till- och genomföra ett informationsmöte.
6. Utifrån inkomna synpunkter från berörda aktörer hämta in erfarenheter från jämförbara projekt.

Förstudien har genomförts med personal som tillsammans förfogar över ett brett spektrum av färdigheter och kompetenser, allt från beteendevetenskap till biologi och marknadsföring inom turism.

Resultat

Fastigheter, reservat och information till fastighetsägare

I förstudien har vi gjort en högst godtycklig geografiska avgränsning, helt enkelt eftersom det inte finns någon leddragning att utgå ifrån. Det var dock viktigt att begränsa arealen då antalet markägare som utgör underlag i förstudien helt enkelt inte kan vara hur stort som helst. Vägen som förbinder Svanberga med Kristineholm (söder om Erken) fick utgöra gräns i norr och vägen som förbinder Kristineholm med Vitsjö (söder om Erken) fick utgöra gräns i söder. Undantag gjordes för medlemmar i Koluddens samfällighetsförening varav somliga har fastigheten belägen norr om vägen men trots det ingick i förstudien.

Dessa fastigheter har alltså i huvudsak utgjort underlag och vi har inom projektet i första hand informerat respektive ägare brevlades. Vi har inte uteslutit fastighetsägare utom vår avgränsning då intresse för deltagande har uttryckts. Förutom de privatägda fastigheterna har vi inkluderat naturreservaten som i huvudsak ägs av Naturvårdsverket och förvaltas av länsstyrelsen i Stockholms län.

Arbetet med att hitta markägare och kontaktuppgifter är tidsödande och för att snabbt nå ut med information till markägare som med störst sannolikhet skulle kunna beröras av projektet tog vi först kontakt med de som äger de största fastigheterna. Information om vårt initiativ gick via epost och telefon ut till nio fastighetsägare i mitten av juli 2018. Den informationen föranledde oss att ordna ett mindre informationsmöte på Färsna gård i början av oktober, i vilket representanter för fyra fastigheter deltog. Efter detta pågick löpande dialog med fastighetsägare. Information om projektet gick i slutet av oktober 2018 ut till samtliga fastighetsägare vi avgränsat förstudien till, då i samband med en inbjudan till informationsmötet som skulle hållas 29 november.

Hasselhorns strand i nordöstra änden av sjön.

Naturturism och andra affärsmöjligheter

Det finns goda förutsättningar för en utveckling av naturturism i Norrtälje kommun. Som det ser ut idag finns redan en del leder i olika former. T.ex. finns en fina paddlingsleder, som Kolarmoraån och Broströmmen, men det saknas dessvärre en del information och möjligheter att hyra kanot kring lederna. I skärgården finns flera duktiga kajakföretagare som erbjuder möjligheten att hyra kajak, gå kurser, boka paket etc. Roslagsleden är en fin vandringsled som går genom i huvudsak trivial natur. Man vandrar från A till B, vilket innebär att man avslutar vandringen på en annan plats än man startade, om man nu inte vänder tillbaka till startpunkten. Information för Roslagsleden finns både i tryckt format och på hemsida. Den digitala informationen kommer att bli än mer tillgänglig och inspirerande för de som planerar sin vandring, tack vare ett nytt Leader-projekt som startar våren 2019 med Visit Roslagen som projektägare. Den nya Vikingaleden som invigs i juni 2019 (ny sträcka mellan Grisslehamn och Gimo) blir en välkommen fritidsled som binder ihop Roslagsleden med Upplandsleden.

Trenden inom dagens turism är idag aktiva semestrar i kombination med bekvämare boende. Det finns dock olika kategorier, t.ex. vandrare, som har olika behov. Men det många har gemensamt, särskilt turister från Tyskland och Holland, är att de vill vandra eller cykla från A till A, och de vill ha lättillgänglig information och kartor samt boende längs vägen. Bra skyltning utmed leden är också viktigt. Det finns idag utrymme för att utveckla fler enkla boenden längs lederna. Det finns även ett behov av att göra det enkelt för besökaren att boka färdiga paket, något som kan tillgodose av flera aktörer, bl.a. Visit Roslagen.

En kombinerad vandrings- och paddlingled runt Erken skulle bli unik i sitt slag. Tillsammans med den s.k. Vikingavägen som är en 35 km lång cykelled på allmän väg skulle lederna erbjuda möjligheten att växla färd sätt och ta sig utmed- eller runt sjön på tre olika sätt, dessutom från A till A! Som besökare i Erkenområdet har man nära till Norrtäljes utbud av boenden och restauranger och det är lätt att med kommunala färdmedel ta sig till både västra änden (hållplats Lohärads vägskaal västra) och östra änden (Svanberga). Attraktiva leder i området skulle kunna locka betydligt fler vandare och paddlare än vi har idag. Detta skulle i sin tur kunna bidra till en mer hållbar besöksnäring och en längre säsong. Det skulle kunna bidra till utökad service, boende, aktiviteter, uthyrning av kanot, cyklar, transport och mat, dessutom skulle det kunna gynna Vikingabyn Storholmen som besöksmål. Mat och boende skulle kunna erbjudas på flera punkter utmed leden för att lösa logistiken för besökare, här är förutsättningarna goda för enskilda aktörer att utveckla tjänster i form av uthyrning och annan service.

För denna förstudie har vi använt flera liknande projekt som referenser men eftersom vi har haft tillgång till ett gediget nätverk i form av teamet bakom Kullaleden i Skåne, föll det sig naturligt att nyttja detta så mycket som möjligt. Det finns stora skillnader mellan Kullahalvön och Norrtälje kommuns inland, det är förstås något vi under arbetet med förstudien tagit hänsyn till. Det ska dock sägas att oavsett del av landet eller andra omständigheter finns väldigt många likheter när det kommer till turism, fastighetsägarnas del i projektet och andra frågor.

Kort om Kullaleden:

Vandringsleden Kullaleden är resultatet av ett Leaderprojekt i nordvästra Skåne som startade 2010 för att knyta ihop stigarna runt Kullahalvön. Skåneleden SL 5 började då vid Helsingborgs och Höganäs kommungräns i Domsten (Grå Läge) och vidare söderut via Helsingborg mot Landskrona (Öresundsleden). Det naturliga var att inkludera Kullaleden i Skåneleden som därmed fick 70 km ny led med start från Utvälinge på gränsen mot Ängelholm. 2011 beslutades också att Kullaleden skulle certifieras enligt internationell standard framtagen av ERA (Europe Ramblers Association) baserat på tyska kvalitetsleder.

Första etappen av projektet med att anlägga leden heter Skåneleden Nordväst och avser byggandet av leden, dvs att få till stånd alla markägaravtal (ca 130 olika markägare) och bestämma vilka stigar som ska användas. Det har även tagits fram ett skyltkoncept samt byggts rastplatser med vindskydd och toaletter. Höganäs kommun var projektägare. Projektet avslutades vid årskiftet 2013/2014.

Utifrån de erfarenheter vi gjort från Kullaleden som referensprojekt har vi skissat på möjligheterna till att utveckla näringslivet i Norrtälje kommun med hjälp av leder runt Erken. Som det ser ut idag har vissa hotell, vandrarhem, campingplatser, B&B redan vandringspaket i sitt utbud och i sin marknadsföring, och antalet samarbeten med turistguider samt företag som säljer upplevelser ökar i Norrtälje kommun. Som vi ser det skulle leder runt Erken exempelvis möjliggöra att samarbete mellan fastighetsägare och paddlingsföretag utvecklas, dels genom ren uthyrningsverksamhet och dels genom paketerbjudande där allt ingår för några dagars vildmarksliv. Man kan tänka sig att förutom tillgången till kanoter/kajaker och guider så erbjuder företaget komplett övernattningspaket med tält (vindskydd), mat, utrustning mm. Detta möjliggör satsning på målgrupper som finns i storstadsregioner och vanligtvis inte är ute i naturen. Ett annat exempel på attraktion är möjligheten att avsluta en vildmarksvandring med spa-hotell och fin middag, ett koncept som visat sig vara framgångsrikt i bland annat Skåne.

Här listas exempel på aktiviteter och produkter som enligt NNC skulle kunna utvecklas i Erkenområdet med utgångspunkt i olika referensprojekt, framför allt Kullaleden:

- Vandringspaket – olika längd och innehåll beroende på deltagare och företag som vill samarbeta. Även temavandringar.
- Specialvandringar med guider som berättar om den biologiska mångfalden, visar på särskilda, och ibland ovanliga arter på land och i sjön.
- Skogsyoga/träning i naturen.
- Matvandring - fiske, plocka ätliga växter och örter. Laga mat vid någon av rastplatserna.
- Kombination cykling (vanlig/mountainbike), vandring, paddling.
- Äventyrsvandring – kvällstid, göra upp lägerplats, samling runt lägereld
- Vildmarkstävling – event som kan riktas till företag som arbetar med ledarskapsträning, organisationsutveckling mm.
- Utflykter för skolor, ungdomsorganisationer, föreningar m.m.
- Vandring med hundträning (ej jakt).
- Fågelvandring
- Kräfftiske
- Familjevandring
- Historiska vandringar
- Fotovandring
- Målarkurser
- Vandring för personer med funktionsvariationer. Välja ut sträckor som är tillgänglighetsanpassade samt nära parkering för specialbilar/bussar.
- Vandring för SFI-elever (och andra nysvenskar) där alla pratar svenska. (jfr språkcafé). Ledarna/guiderna berättar om svensk natur i allmänhet, Erken i synnerhet, allemansrätten mm.
- Man kan också arbeta med företagare som jobbar med Incoming Tourism som skräddarsyr upplevelsepaket för utländska turister som kanske vill kombinera stadsbesök, kultur och skärgården med upplevelse i den svenska naturen.
- Ridning på lämpliga sträckor.

När det kommer till den här sortens aktiviteter och produkter och självklart när det kommer till eventuella uppdrag inom anläggning, bygge, snickeri samt underhåll av infrastruktur är det självklart en stor fördel om utföraren är ett lokalt företag. På samma vis har lokala fastighetsägare och näringsidkare inom matupplevelser och boende en stor fördel.

Naturvärden och framkomlighet

Naturen runt Erken är ett område rikt på naturvärden. Där finns det inte mindre än tolv naturreservat av varierande naturtyper inom 2 km från strandkanten. I och med dessa exceptionella tillgångar vore det intressant att binda ihop så många av reservaten som möjligt för att tillgängliggöra naturen för alla, privatpersoner, naturguider, skolelever m.fl.. Vi har tillsammans med länsstyrelsen i Stockholms län diskuterat möjligheter att skapa markerade leder i naturreservat, och funnit att det inte bör vara en omöjlighet så länge det sker i samråd med länsstyrelsen och att man samtidigt ser över de bestämmelser som gäller för var och en av reservaten. Diskussionerna har enbart rört naturreservat som ägs av Naturvårdsverket.

Sex naturreservat hann bli fokus för en lättare frilufts/naturvärdesinventering under förstudien 2018. Nedan beskrivs följande reservat detaljerat utifrån det perspektiv vi antagit med förstudien:

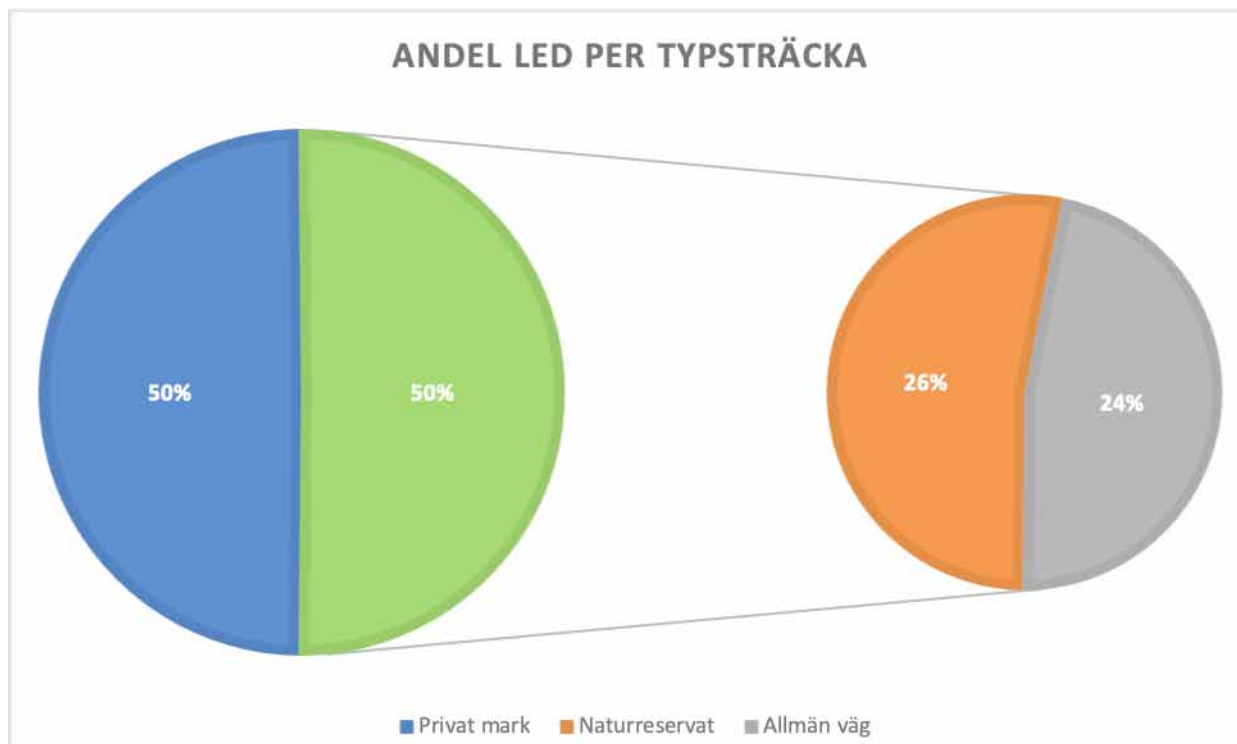
- Hasselhorn (1)
- Hammaren (4)
- Ladängssjön (5)
- Bellberget (8)
- Tre backar (9)
- Norra Malma (11)

Naturresevat runt Erken; 1. Hasselhorn, 2. Karlsdalsmossen, 3. Södergarn, 4. Hammaren, 5. Ladängssjön, 6. Lohärad-Svartkärret, 7. Norrskogen, 8. Bellberget, 9. Tre backar, 10. Ön-Bokulludden, 11. Norra Malma, och 12. Vågsjön.

Slutsatsen av inventeringen är att flertalet av de resevat som besöktes redan i flera fall har färdiga stigar tillsammans med vindskydd och rastplatser, särskilt bra ser det ut i Hasselhorn vars leder nyligen restaurerats. Med andra ord tycks insatserna vid en eventuell anläggning av en vandringsled i naturresevaten innebära mycket liten negativ påverkan på naturvärden. I flera fall skulle det inte handla om mer än att sätta upp markeringar och färgmärka träd. Självklart skulle en anläggning utgöra ett tillfälle att sätta upp fler skyltar som informerar om naturresevaten samt vilka regler som gäller inom aktuella områden.

Om möjligheten att dra leden genom naturresevat ges skulle en stor del av leddragningen kunna ske utan någon större belastning på näringsverksamhet och samtidigt bli kostnadseffektiv. Vi har gjort en överslagsberäkning som gav en möjlig fördelning på c:a hälften av leden dragen genom ej skyddade privata fastigheter, c:a ¼ genom naturresevat och c:a ¼ på allmän väg.

Diagrammet visar en möjlig fördelning av den typ av mark leden skulle kunna dras på.

1. Hasselhorn

Hasselhorn kan i mångt och mycket anses vara Erkenledens ”joyau de la couronne”. Området har en vilt skiftande biotop mellan ädellövskogar till urskogsliknande barrskog och en oerhört vacker stig utmed Erken där flertalet rastplatser finns att tillgå. Däribland vindskydd och brygga för de som anländer med kanot eller kajak. Parkeringsmöjligheter finns både i östra och västra delen av reservatet där man också återfinner informationsskyltar om reservatet. Bitvis kan det krävas att man går utmed bilvägen mellan Järsö och Koludden. Men går man från östra sidan och kommer fram till själva Hasselhorn finns möjligheten att följa en redan förberedd orangemarkerad stig som följer Erken utmed strandkanten i cirka 4km. Framkomligheten är förhållandevis lätt, med undantag för ett blockrikt avsnitt som förvisso har en fantastisk geologi man kan njuta av, men som kanske gör det svårt för människor med lättare funktionshinder att ta sig fram.

Det finns en kortare bortglömd sträcka som även går in djupare i reservatet genom nästan urskogsartad granskog där exempelvis lunglav påträffades i stora mängder. Andra arter som påträffades i reservatet var också gränsticka, blekticka, aspfjädermossa, stenporella och trådticka för att ta några exempel. Området är med andra ord rikt på naturvärden vilket visar på lång kontinuitet vilket också rekommenderas att uppmärksammas i reservatet vid en eventuell leddragning med exempelvis informationsskyltar utmed stigen gällande skyddsvärda arter som går att återfinna här.

Skogsstyrelsen har ägnat 2018 åt att frilägga stigen i Hasselhorn. De har gjort ett gediget arbete, dock har gallring och rensning skett på ett något oaktsamt sätt vilket har lett till en mer parkartad miljö istället för ren naturvård. I samband med gallringen försvann en större mängd död ved som gick att återfinna utmed stigen. Dock ska det sägas att det numera är oerhört enkelt att röra sig utmed stigen efter röjningen, så allt är inte negativt. Området är fortfarande stort och det kanske handlar om knappt 1% som påverkats negativt av åtgärden. Allt som allt handlar det om en sträcka på cirka 6km genom hela längden av reservatet. Tack vare befintlig ledsträckning och vindskydd krävs minimala insatser vid skapand av led då infrastrukturen redan finns på plats.

Njutbar vandring utmed stranden i en av Erkenområdets verkliga pärlor - Hasselhorn.

Hammaren

Vandrar man söderut efter Koludden når man Hammarens naturreservat. Liksom Ladängssjön och Hasselhorn finns här också befintlig stig utmed strandkanten vilket igen inte kräver större insatser än uppmarkering och eventuell röjning utmed stigen då Hammaren är något mer vildvuxen och tätare än Hasselhorn. Första delen på östra sidan av Hammaren är förhållandevis lättframkomlig, men så fort man kommer över den privata grusvägen till västra sidan förvandlas området till träskmark med svårframkomlig terräng. Även omgivande bestånd medför en del utmaningar avseende framkomlighet och reservatet kommer är i dagsläget särskilt lättillgängligt, men beroende på skötsel kan det i framtiden finnas en möjlighet för leddragning i området. Eventuellt kan man tänka sig en avstickare från en längre led för att möjliggöra besöka i den östra delen, och man skulle definitivt kunna anordna någon form av kanotplats. Dock borde det vara mer intressant att dra en led på norra sidan om vägen där reservaten Ladängssjön och Norrskogen är belägna.

Hammaren på Erkens norra strand. Området är idag inte tillägnligt på det sätt som skulle krävas för leddragning genom reservatet.

Ladängssjön

Norr om Hammaren, på andra sidan vägen finner man Ladängssjön. Här blir kontrasten av natur påtaglig och man får en helt annan upplevelse än den man får av Hasselhorn. Skogen ligger framför en som en sal av pelare med ett rikt frodigt/örtrikt botten-skikt. Normala år, som inte är lika torra som 2018 års sommar var, bjuder säkerligen det här reservatet på rik svampflora vilket länsstyrelsens beslut vittnar om. Här går det att återfinna exempelvis kandelabersvamp, koppartaggsvamp, violgubbe och äggspindling. Inom reservatet finns flertalet befintliga stigar att välja på, något som kan ha uppstått i och med sommarstugeområdet i Koludden. För att anlägga en led genom reservatet skulle troligtvis åtgärder omfatta så mycket mer än uppmarkering av befintliga stigar. Framkomligheten är också förhållandevis god och kräver inte så mycket av vandraren då området är relativt flackt.

Gott om stigar och god framkomlighet i Ladängssjöns naturreservat.

Bellberget

I reservatet återfanns ingen särskild stig att följa, dessutom är ytorna närmast Erken snåriga svåmområden. Här rekommenderas leddragning upp på Bellberget för framkomlighet året runt. Från berget åtnjuts senvuxna gamla tallar på berghällar som kontrast mot resterande natur runt Erken. En bra dag under sen höst eller tidig sommar kan det t.o.m. vara möjligt att se delar av sjön från Bellbergets högsta punkt. På en udde i nordvästra delen av reservatet finns en rastplats men för leddragning krävs mer omfattande åtgärder då befintliga stigar saknas. Med andra ord skulle det vara upp till länsstyrelsen att avgöra om Bellbergets naturreservat kan bli en del av en längre vandringsled i framtiden.

Tre backar

En i sammanhanget viktig egenskap är en medeltidsstig som sträcker sig 2 km rakt genom hela området från Charlottenlund till Vik, åtgärder för tillfredsställande framkomlighet skulle vara små. I en eventuell led runt Erken borde Tre backar vara en given sträcka då vi återigen har en fantastisk trolsk svampskog att röra sig genom. Framkomligheten är god och bjuder inte på någon utmanande terräng. Vi bedömer även att personer med lättare funktionshinder ska kunna besöka området och ta del av den fantastiska naturen utan svårigheter. Utmed stigen återfanns stora mängder svårbestämda Ramaria/fingersvampar, men även mycket kantareller för den hungriga vandraren tillsammans med flertalet soppar av varierande typ. Någon avstickare djupare in i reservatet anses inte behövas då stigen skär rakt igenom hela området från väst till öst.

Norra Malma

På en vandring motsols skulle man passera Erkenlaboratoriet och nå reservatet Norra malma. Återigen en dramatisk skiftning av natur då man kliver in i ekhagar med lång kontinuitet där ekarna gissningsvis är närmare 1000-åriga. Under våren växer det rikt med vitsippor och blåsippor. Under vårt besök i september 2018 påträffades oxtungssvamp, svavelticka och sammetsopp. Just oxtungssvampen är en rödlistad art som ofta växer i symbios med gamla ekar vilket också bekräftades då de växte på näst intill alla ekar i Norra Malma. Fågellivet är rikt och ekarna utgör hem för flertalet fladdermöss. Närheten till Svanberga och den goda tillgången på kommunal trafik gör att Norra malma också passar bra som en kort dagsutflykt. För den som kommer med rullstol kan man följa grusvägen mot Erkenlabbet med lätthet och ändå ta del av de storslagna ekarna i reservatet. Inne i reservatet går betar får för bevara miljön. Precis vid utkanten av reservatet i anslutning till vikingabyn finns en stor gräsyta som används som parkering för de som besöker reservatet, vikingabyn eller badstranden. Ytan skulle kunna utgöra startpunkten för hela vandringsleden för de som anländer med bil.

Medeltidsstig genom Tre backars naturreservat.

Spärrgeniga gamla ekar på Norra Malma.

Spärrgeniga gamla ekar på Norra Malma.

Juridik, kostnader och huvudmannaskap

Vi har tittat på en del olika avtal och modeller för huvudmannaskap och det finns mycket att tillgå i form av förlagor och mallar. För Kullaleden är Region Skåne huvudman men det finns flera organisationer i samverkan för ledens utveckling, såsom t.ex. Kullaledens vänner bildades när projektarbetet och byggandet av leden avslutats. Föreningen arbetar med att ta vara på och utveckla nätverket som bidragit till att leden blev verklighet samt vårda och utveckla leden och de aktiviteter och verksamhet som arbetats fram. Projektägare vid anläggningen av leden var Höganäs kommun som nu även har driftsansvaret tillsammans med Helsingborgs kommun. Avtal för fastighetsägare utmed kullaleden finns som bilaga till denna slutrapport. Markägarna har också deltagit i arbetsgrupper och möten när det gäller utvecklingen av besöksverksamheten och ser hur viktig deras roll är när det gäller att vårda och ta hand om naturen. De medverkar till att allemansrätten följs och att besökare i naturen följer leder, stigar och liknande i stället för att kanske fördärva ömtålig natur. Kullaleden har delats in i olika sträckor där medlemmar i föreningen Kullaledens vänner har arbetat fram ett faddersystem för omsorg av leden och ökad delaktighet från allmänhetens sida. Mer om detta kan man läsa om på www.kullaleden.se/fadder-at-kullaleden.

För Roslagsleden som sträcker sig från Täby i söder till Grisslehamn i norr, genom flera kommuner, är respektive kommun huvudman. Här gäller alltså ett delat huvudmannaskap. Sörmlandsleden å andra sidan har en ideell förening som huvudman, och de som är engagerade i föreningen bor i huvudsak utmed den c:a 100 mil långa leden som är dragen genom i princip enbart privatägda fastigheter.

I detta projekt fanns från början ambitionen att inom ramarna för förstudien göra kalkyler på kostnader förknippade med anläggning och underhåll. Som förstudien tidigt utvecklade sig blev detta moment direkt överflödigt då vi inte lyckats få fram något underlag för beräkningar i form av skisser på leddragning. Det vi ändå kan konstatera är att enligt vår överslagsberäkning av fördelning av mark som leden kan dras igenom skulle anläggning av ungefär hälften av leden kunna medföra mycket låga kostnader då det rör sig om dragningar på allmän väg och genom naturreservat med till viss del befintlig infrastruktur. Om det finns ett engagemang från länsstyrelsens sida och ekonomiska resurser för myndigheten att tillgå skulle huvudman för leden kunna föra diskussioner med länsstyrelsen kring finansiering av anläggning och underhåll av led, vindskydd, bryggor m.m..

Informationsmötet

Informationsmötet förlades till Lohärads bygdegård 29 nov 2018. Syftet var att samla så många som möjligt av de människor som skulle kunna tänkas ha intresse i- och/eller beröras av leder kring Erken. Vi kan här inte redogöra exakt för vilka som bjöds in men vi kan exemplifiera med följande kategorier (representerade på mötet i fet stil):

- **Fastighetsägare**
- **Kommunala politiker**
- **Tjänstepersoner från Norrtälje kommun** och länsstyrelsen i Stockholms län
- Scouterna, **Friluftsförbundet**, **Roslagens Ornitologiska Förening**, Naturskyddsföreningen i Roslagen, Sportfiskarna, Svenska Jägareförbundet - Norrtälje norra jaktvårdsrets, Roslagsmat och STF
- **LRF Mälardalen**, kommungruppen, **samt berörda lokalavdelningar**
- **Hembygdsföreningar** samt **Lohärads bygdegårdsförening**
- Skogssällskapet, **Mellanskog Norra Stockholm**
- Landsbygdsnätverket, Hela Sverige ska leva och Coompanion
- **Uppsala Universitet – Erkenlaboratoriet**
- Kungliga Skogs- och lantbruksakademin
- **Visit Roslagen**
- Nio skolor i kommunen
- **Aktörer inom turism, boende och matupplevelser**

Ett trettiofem personer infann sig på bygdegården för att delta i förstudiens allra viktigaste moment. Vår ambition var att både informera om förstudien och samla in information från mötesdeltagarna, ett konkret mål med mötet var att få en tydligare bild av farhågor och förhoppningar förknippade med leder och ökat friluftsliv runt Erken. Arbetsgången såg ut så att när deltagarna hälsats välkomna och några av dem presenterats mycket kort fick NNC berätta om förstudien. Efter det inventerades kommersiella verksamheter och andra aktiviteter i området, samt de förhoppningar och farhågor som förknippas med initiativet till att öka friluftslivet. Mötet avslutades sedan med tid för deltagarna att ställa frågor till representanter för NNC, samt en lite spontan övning som syftade till att låta deltagarna tydligt uttrycka sitt förhållande till tanken på en kombinerad vandrings- och paddlingsled runt Erken.

Först bad vi alltså deltagarna att berätta vilka verksamheter och aktiviteter som förekommer i området idag. Det är slående hur mycket olika saker som pågår, vi tänker oss dessutom att det vi samlade in är långt ifrån att utgöra en komplett lista. Hur som helst

Verksamheter och aktiviteter

• Vikingabyn	• Norrtälje bränneri
• Skogsbruk	• Bad
• Jordbruk - djurhållning och växtodling	• Café
• Jakt	• Pizzeria
• Hästuppfödning	• Svampplockning
• Ridverksamhet	
• Kräfftiske - kommersiellt och icke kommersiellt	
• Fiske - kommersiellt och icke kommersiellt	
• Sportfiske	
• Uthyrning av båtplatser	
• Paddling	
• Skridskoåkning	
• Cykling (även cykelpaket)	
• Sportflygning	
• Pedagogisk verksamhet	
• Forskning och utbildning	
• Bed and breakfast	
• Vandra och vistas i naturen	

Nästa övning gick ut på att inventera förhoppningar och farhågor, även här blir det uppenbart att det finns olika perspektiv att ta i beaktande. Vi har sorterat bort en del som utgjorde upprepningar och förtydligat några formuleringar. I de fall en formulering varit möjlig att tolka på olika sätt har hela formuleringen behållits, öppen för tolkningar.

Förhoppningar

- Infrastruktur som regionala gång- och cykelvägar
- Fler turister i Roslagen
- Nya affärsmöjligheter
- Ökat antal besökare i området
- Ökat antal utländska besökare
- Fler får möjlighet att komma ut i naturen - tillgänglighet
- Gynnar samarbeten
- Ger fler arbetstillfällen
- Öka besöksnäringen
- Skridsko, vandring, paddling, cykling
- Rastplatser, gärna vindskydd
- Rekreationsmöjligheter för kommuninvånare
- Levande bygd
- Fler besökare till Vikingabyen - gärna Rospiggan
- Fler turister ger fler fastboende
- Vandring med fynd och historisk anknytning
- Försäljning av fiskekort ger pengar till vassröjning
- Bra toaletter
- Café och glass på cykelavstånd
- Bättre förståelse av naturen
- Svampexkursioner
- Öka cykelturismen i kommunen
- Utökad inkomst till små turistföretagare
- Öka kännedom om Roslagen
- Startplats - bil till vatten
- Rätt hanterat positivt inom i stort sett alla områden bortsett

Farhågor

- Ytterligare inskränkningar i äganderätten
- Belastar fastigheten för alltid
- Nedskräpning och vandalisering
- Rastplatser
- Stör känsliga arter (lo och rovfåglar) och fågelliv
- Motverkar reservatens syften
- Ökade störande moment i naturen
- Förstörd natur
- Störande för boskap
- Ökat tjuvfiske
- Lösa hundar stör viltet
- Okunskap om jakt och fiske
- Försvarar jakt
- Julgransstöld
- Skogsbränder pga grillning
- Risk för inskränkningar i jord- och skogsbruk (ökad hänsyn)
- Försvarar bygglov
- Dålig upphandling
- Stöld
- Störande - hemfridszon?
- Infart för tjuvar
- Löst folk
- Camping
- Kan inbjuda till MC och andra motorfordon
- Parkerad trafik
- Ökat vägsitage för fastighetsägarna
- Kaos - Var tälta? Var parkera? Affärsidé?

Farhågorna som framkommit ger en tydlig bild av att de som äger mark och bedriver verksamheter i området skulle förvänta sig omfattande negativa följder av det ökade friluftsliv som skulle uppstå med t.ex. en kombinerad vandrings- och paddlingsled. En viktig uppgift för oss har därför varit att bemöta så många som möjligt av farhågorna med största möjliga saklighet. Vi har vänt oss till referenter med erfarenheter från liknande projekt, och framför allt har Håkan Lindqvist, mångårig ordförande i Föreningen Sörmlandsleden, varit en källa till kunskap. Sörmlandsleden är som nämnts tidigare c:a 100 mil vandringsled dragen nästan helt och hållet genom privatägda fastigheter. Nedan följer svar på några av farhågorna som mötesdeltagarna uttryckte.

Lohärads bygdegård 29 nov 2018. Mötesledare Malin von Essen samlade in bland annat förhoppningar och fårhågor förknippade med Erkenleden.

”Ytterligare inskränkningar i äganderätten”

Av lagen framgår bland annat att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller liknande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Det kan här vara värt att poängtera att för projektansvariga på NNC har expropriation alltid varit ett otänkbart alternativ. Inskränkning av användningen av mark skulle kunna bli en följd i flera avseenden, något vi utvecklar med våra svar nedan. Man får i detta sammanhang inte glömma att med äganderätten följer också skyldigheten att tåla att allmänheten med stöd av allemansrätten ska ha tillgång till naturen.

”Nedskräpning och vandalisering”

En vanlig fårhåga då det gäller planering av leder. Mycket av diskussionerna i upptakten av projektet Kullaleden kom att handla om nedskräpning och vandalisering men det skulle senare visa sig att fårhågorna inte besannades. Håkan Lindqvist från Sörmlandsleden berättar att han inte upplever varken nedskräpning eller vandalisering som ett problem mer än allmänt, det blir snarare mindre skräp på leden än på annan mark. Vindskydd däremot tenderar att bli nedskräpade, dock inte värre än att det med enkla metoder går att lösa problemet.

”Stör känsliga arter (lo och rovfåglar) och fågelliv”

Vår egen bedömning utifrån samtal med bl.a. ornitologisk expertis är att det inte finns några känsliga arter som skulle störas av exploateringar eller friluftsutövande av den omfattning vi föreställer oss i projektet. Vid eventuell etablering av infrastruktur skulle det dock vara bra att ta hänsyn till boplatser för ovanligare rovfåglar som havsörn, duvhök och fiskgäuse.

”Motverkar reservatens syften”

När det kommer till reservatens syften och eventuella förändringar i miljöerna är det förvaltaren, d.v.s. länsstyrelsen i Stockholms län, som göra avvägningarna. Vi tittade på besluten för tolv reservat i Erkens närhet för att bilda oss en uppfattning om vilka syften de har och det finns viss variation, nedan presenteras relevanta utdrag ur besluten. 2. Karlsdalsmossen och 12. Vågsjön är två reservat som inte tillåter anläggning av stig, de är å andra sidan perfifierat belägna i sammanhanget. Man bör också ta i beaktande att dispens kan sökas för olika tillstånd.

1. Hasselhorn: ”Friluftslivets värde ska tas tillvara på här utan att påverka naturområdet för negativt”
2. Karlsdalsmossen: ”Förbud att anlägga stig, sätta upp skyltar.”
3. Södergarn: ”Friluftslivet ska gynnas, men vid konflikt av skyddad natur så har naturen företräde.”
4. Hammaren: ”Stig får anläggas med länsstyrelsens tillstånd”
5. Ladängssjön: ”Stig får anläggas med länsstyrelsens tillstånd”
6. Lohärad-svartkärret: ”Friluftslivets värde ska tas tillvara på här utan att påverka naturområdet för negativt.”
7. Norrskogen: ”Stig får anläggas med länsstyrelsens tillstånd”
8. Bellberget: ”Friluftslivets värde ska tas tillvara på här utan att påverka naturområdet för negativt.”
9. Tre backar: ”Öka tillgänglighet med anläggning av friluftsanordningar”
10. Ön-Bokulludden: ”Vid konflikt mellan friluftsliv och naturvärden ska naturskyddets intressen tas i första hand”
11. Norrmalma: ”Tillgodose behov av friluftslivet”
12. Vågsjön: ”Förbud att anlägga stig, sätta upp skyltar”

”Störande för boskap”

Det finns gott om exempel på leder som går genom betesmark med betande djur. Det finns t.o.m. exempel på friluftsområden som till övervägande del består av mark med betande djur, Angarnsjöängens naturreservat är ett exempel. För att detta ska fungera måste det vara boskap som fungerar väl med friluftslivet, det skulle t.ex. sällan fungera med stutar. Att dra en led genom privatägd betesmark skulle därmed kunna innebära inskränkningar. Alldeles oavsett är vår ståndpunkt på NNC att man enbart ska dra leder genom betesmarker om det är absolut nödvändigt. Å andra sidan ser vi ett stort pedagogiskt värde i att göra betesmarken som miljö tillgänglig för allmänheten. På Sörmlandsleden har man inga problem med störande av boskap. Kanske hör det till undantagen men det finns exempel på djurägare utmed Roslagsleden som i och med ledverksamhet i Norrtälje kommun fått ekonomiskt stöd till stängsel.

”Försvårar jakt”

Ja, alldeles uppenbart är att beroende på hur leden dras i förhållande till hur jakten utförs på privata fastigheter finns risken att jakten påverkas av att fler människor rör sig genom området, detta är något som bekräftas med referensprojektet Sörmlandsleden. I de fall en vandringsled skulle komma att dras utanför allmän väg och genom privatägd fastighet vore det helt nödvändigt att göra det i samråd med jägare och fastighetsägare. Kanske svårt att bedöma vikten av den synpunkten men vandringsled som passlinje och som underlättande för lättare transporter har faktiskt lyfts fram som positiva aspekter!

”Lösa hundar stör viltet”

Rapportering av den sortens avvikelser sker på Sörmlandsledens hemsida och enligt Håkan Lindqvist har lösa hundar inte varit ett problem.

”Julgransstölder”, ”stölder”, ”infart för tjuvar”

Enligt Håkan Lindqvist har man absolut inga problem med stölder som alla skulle kunna knytas till deras anläggningar på Sörmlandsleden.

”Risk för inskränkningar i jord- och skogsbruk (ökad hänsyn)”

Vad gäller jordbruket har vi inte kunnat se någon risk för inskränkningar annat än i ovan nämnda bekymmer som kan uppstå vid dragning genom betesmarker. Dock verkar det finnas risker förknippade med gallring och avverkningar i de skogsbestånd vandringleder går igenom i och hänsyn till själva leden. Hindret ett elljusspår utgör är betydligt större i och med luftledningarna men även en vanlig led som inte tål vikten av stora maskiner kan skapa bekymmer. Det skulle t.ex. kunna handla om att man med större maskiner behöver lägga ut stockmattor och ris för att kunna passera leden, något som förstås skulle fördyra åtgärder för fastighetsägaren. Enligt markägare utmed Roslagsleden ska det dock rimligtvis inte alls vara omöjligt att ta sig över leden med tyngre maskiner, så länge man väljer platsen med omsorg.

”Försvårar bygglov”

En överraskande och intressant aspekt! Här skulle avtalets utformning vara avgörande. Om man som i fallet med vissa ledprojekt kan säga upp sitt avtal och på så vis frigöra sig från eventuella skyldigheter som att ta hänsyn till vandringsled. Bygglov skulle med andra ord inte vara svårare att få så länge man kan dra sig ur projektet. Med ett gällande avtal om upplåtelse av mark till vandringsled skulle dock leden bli något att ta med i beräkningarna för de som utfärdar bygglov, så länge det handar om exploateringar i ledens absoluta närhet.

”Camping och ”Parkerad trafik”

Här svarar vi med utgångspunkt i att farhågan rör olovlig tältning. Enligt Håkan Lindqvist har det utmed Sörmlandsleden varit så att de som tältar och övernattar söker sig till skärmskydden. Skärmskydd och andra former av rastplatser behöver ju inte finnas överallt, särskilt inte på privatägda fastigheter. Lindqvist berättar dock att i de fall man tagit initiativ till anläggningar på privat mark på Sörmlandsleden har förhandlingarna med fastighetsägarna varit okomplicerade.

Informationsmötet avslutades på begäran av mötets deltagare med en övning som skulle ge alla närvarande möjlighet att tydligt visa hur man ställer sig till initiativet att arbeta för en kombinerad vandrings- och paddlingsled runt Erken. Mötesledaren Malin von Essen förberedde en övning ad hoc enligt följande: Var och en av mötesdeltagarna fick ställa sig på en imaginär linje som skulle föreställa en skala från 1 till 10. Om man verkligen ogillade initiativet skulle man ställa sig på 1 och om man verkligen uppskattade projektet skulle man ställa sig på 10. För de som både var positiva och negativa fanns möjligheten att ställa sig var som helst utmed skalan. Allra flest mötesdeltagare ställde sig på 1 men det fanns även en liten klunga på 10, däremellan placerade sig ett inte oansenligt antal deltagare utmed hela linjen. De som tydligast motsatte sig initiativet var fastighetsägare och företrädare för desamma.

Diskussion

Tidigt i projektet gav ett mindre antal fastighetsägare tydligt uttryck för oro inför vårt initiativ att utreda möjligheterna till en kombinerad vandrings- och paddlingsled runt Erken. Detta har i viss mån styrt utvecklingen av förstudien och förflyttat fokus betydligt. Motstånd och oro bland fastighetsägare var något vi förväntat oss men vi underskattade riskerna för missförstånd och behovet av tydlighet i den del av kommunikationen vi själva ansvarade för. Exempelvis är något vi ägnat oss ganska mycket åt frågor som rör expropriation eller andra tvingande omständigheter som skulle drabba fastighetsägare. NNC arbetar inte med metoder av det slaget och oönskade intrång på privat mark har aldrig funnits med i planen för arbetet med eventuella leder.

Den vanligast förekommande inställningen till vårt initiativ, bland fastighetsägare, får sägas vara negativ. I många fall är inställningen mycket starkt negativ. Inom ramarna för förstudien har kommunikation i grupp givit intrycket att många förhåller sig helt och hållet negativa och inte ser något positivt i förekomsten av leder. Den här kompakt negativa bilden ändras dock snabbt om man ser till de samtal som förts enskilt med vissa fastighetsägare och andra berörda. I dialog har en betydligt mer nyanserad bild växt fram, och flera som varit övervägande negativa har uttryckt mer av nyfikenhet och kunnat lyfta positiva aspekter i samtal på tu man hand. De slutsatser vi kan dra av detta är att resultatet av en förstudie hänger väldigt mycket på kommunikationsformerna. Informationsmötet var ett betydelsefullt forum för berörda aktörer men det ligger för NNC en stor utmaning i att fånga upp allas synpunkter och idéer, positiva som negativa. Som vi nämnt ovan är det viktigt att skapa en demokratisk process och att ta vara på alla perspektiv. De berörda aktörerna utgör tillsammans en stor del av ett komplext system och det är vår skyldighet att se till så många som möjligt av systemets komponenter.

Svårigheterna i att ta vara på nyanser och olika aktörers perspektiv ger vid hand att det bästa sättet att driva ett projekt av det här slaget är genom ett lokalt initiativ. Efter genomförd förstudie lär NNC:s roll inte i första hand vara projektägare utan snarare stöd till de som vill arbeta vidare med frågan. Som framgått finns det bland många berörda aktörer ett stort motstånd till vårt initiativ men våra erfarenheter är också att det finns många med rätt sorts kompetens och ambitioner som ser möjligheterna till någon form av ledverksamhet, om inte annat längre fram i tiden. Samtal kring naturturism har inom ramarna för förstudien också satt fokus på den mer generella frågan som rör framtidens lantbruk och hur de som idag är unga på landsbygden ska försörja sig i framtiden.

En annan aspekt avseende generationer och skeenden över tid är den historik då det kommer till relationen mellan fastighetsägare och myndigheter, något som helt uppenbart tynger verksamma i Erkenområdet. Många har vittnat om otillfredsställande hantering av reservats- och nyckelbiotopsbildning, dessutom sedan lång tid tillbaka. Här riktas från vissa av markägarna stark kritik mot länsstyrelsen i Stockholms län och Skogsstyrelsen. Detta fenomen har i och med förstudien visat sig särskilt intressant då en målkonflikt möjligen uppenbarar sig; kan myndigheterna som verkar för det rörliga friluftslivet verkar i Erkenområdet själva ha del det motstånd till friluftsliv som finns bland en del av markägarna? Dessa slutsatser kan vi dra utifrån de samtal vi haft men vi vill betona att vi absolut inte kan bekräfta någon felaktig hantering från myndigheternas sida. NNC ser hur som helst detta fall som mycket intressant i många avseenden och ett möjligt sätt att komma vidare med utveckling av friluftslivet i Erkenområdet vore att i en studie gå på djupet med historiken och relationerna aktörerna emellan.

Apropå länsstyrelsens roll i detta projekt bör vi betona deras engagemang i förstudien vi nu utfört och kanske framför allt deras möjlighet att tillsammans med NNC och lokala aktörer utveckla friluftslivet i Erkenområdet. Vi har genom vårt arbete nu satt fokus på behovet av infrastruktur och andra resurser för ökad tillgänglighet. Kanske kommer en led runt sjön aldrig att bli aktuell men det finns fortfarande mycket vi skulle kunna arbeta med tillsammans. Naturreservaten i området har alldeles oavsett led runt sjön mycket att erbjuda besökaren. Kanske kan man ändra fokus för att tillgängliggöra reservat och information utifrån rådande förutsättningar, med avsaknad av led som binder dem samman.

Till sist vill vi gärna lyfta något som visserligen i någon mån redan lyfts av deltagare på informationsmötet. Många räds att vandrare och andra besökare ska ha okunskap om framför allt jakt, samt jord- och skogsbruk. Ett av NNC:s syften med verksamheten är att ta tillvara och stärka allmänhetens intresse för miljö- och naturvårdsfrågor. Ett annat är att informera om Roslagens natur, om miljövard och om naturvårdsfrågor. Jakt, samt jord- och skogsbruk är långt ifrån väsensskilt från naturvård, som vi ser det är dessa aktiviteter snarare en del av naturvården. Aktiviteter kan förstås ha både positiv och negativ inverkan på natur och miljö men framför naturbruk av det rätta slaget är en ovärderlig komponent i naturvården. Enligt detta resonemang har NNC i och med ambitionen att informera om- och väcka intresse för naturvård all anledning att även informera om- och väcka intresse för jakt, samt jord- och skogsbruk. Så istället för att fokusera hur eventuell okunskap kan medföra bekymmer kulle vi kunna ägna oss åt en tänkbar möjlighet att upplysa allmänheten om hur man lever på landsbygden, förvaltar mark, producerar mat och håller djur, för att nämna några exempel. Varför inte se ett ökat rörligt friluftsliv som en chans att berätta om värdet av lantbruket och den levande landsbygden i Roslagen!

Projektet är genomfört med finansiellt stöd från:

NORRTÄLJE
KOMMUN